

Draaiboek

Activiteiten voor ouderenorganisaties

Dierenbescherming Limburg

in samenwerking met

Hogeschool HAS Den Bosch

1 Februari 2011

Voorwoord

In de eerste plaats bedankt voor uw vertrouwen in de Dierenbescherming Limburg en het aanvragen van dit draaiboek. We hopen dat u en wij hier veel profijt van zullen hebben. Dit draaiboek is opgezet om ouderen bewust te maken van het belang van dierenwelzijn.

De Dierenbescherming Limburg gaat het Dierenwelzijnscentrum opzetten waar dierenasiel, dierenarts, voedingsdeskundigen, gedragstherapeuten, educatie en nog veel meer aspecten samenkomen in een milieuvriendelijk cradle-to-cradle principe.

Omdat niet alle ouderen in de gelegenheid zijn om naar het centrum te komen, zijn de activiteiten in dit draaiboek ontwikkeld om door ouderenorganisaties opgenomen te worden in het aanbod. We hopen dat u hier ook een leuke aanvulling in ziet en dat er genoeg animo is om de activiteiten ook daadwerkelijk uit te voeren.

Vanuit de Dierenbescherming willen we hiermee mensen stimuleren om zich in te zetten voor het dierenwelzijn. Vrijwilligerswerk met en voor dieren is leuk om te doen en het kan ouderen weer met andere mensen in contact brengen.

Mocht u nog vragen hebben over de inhoud van het draaiboek of over het Dierenwelzijnscentrum, schroom dan niet om contact met ons op te nemen.

Wij wensen u veel plezier met de activiteiten!

's-Hertogenbosch, 1 februari 2011

Dierenbescherming Limburg
Hogeschool HAS Den Bosch

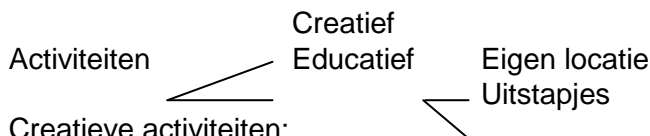
Inhoudsopgave:

Voorwoord.....	1
1. Inleiding.....	3
2. De activiteiten.....	3
3. Organisatie.....	3
3.1 Workshop kaarten maken.....	4
3.2 Workshop huisdier schilderen.....	7
3.3 Workshop schrijven.....	10
3.4 Workshop bewust koken.....	13
3.5 Uitstapje veehouderijen.....	16
3.6 Uitstapje dierenpension.....	19
3.7 Uitstapje diërendiëetist.....	22
Bijlagen.....	25
Bijlage 1 Achtergrondinformatie bewust koken.....	26
Bijlage 2 Achtergrondinformatie veehouderijen.....	28
Bijlage 3 Achtergrondinformatie dieren op vakantie.....	30
Bijlage 4 Achtergrondinformatie diërendiëetist.....	34
Bronnenlijst.....	42

1. Inleiding

Vanuit het Dierenwelzijnscentrum in Limburg wil de Dierenbescherming zoveel mogelijk doelgroepen bereiken en informeren over het belang van dierenwelzijn. Zo is in Limburg de groep ouderen (50+ers) een belangrijke en steeds grotere doelgroep vanwege de vergrijzing. (Etil, 15 september 2010) Om deze ouderen op een leuke en interessante manier te betrekken bij dit belangrijke thema zijn er verschillende activiteiten opgezet voor ouderenorganisaties om aan te bieden aan de groep 50+ers. In dit draaiboek worden handvatten geboden om een aantal leuke workshops en uitstapjes te organiseren.

2. De activiteiten

Creatieve activiteiten:

Deze activiteiten zijn bedoeld om een algemeen beeld te geven van het Dierenwelzijnscentrum en wat daar allemaal te doen is. Een belangrijk doel van deze activiteiten is mensen informeren en motiveren om vrijwilligerswerk op het Dierenwelzijnscentrum te gaan doen. Het omvat de volgende activiteiten:

- Workshop kaarten maken
- Workshop huisdieren schilderen
- Workshop schrijven (eventueel in wedstrijdverband)

Educatieve activiteiten:

Deze activiteit is bedoeld om ouderen bewust te maken van herkomst van de dierlijke producten.

- Workshop bewust koken

Ook zijn er activiteiten waarvoor ouderen op stap moeten naar andere bedrijven. Buiten het aspect van vermaak zijn deze uitstapjes educatief bedoeld en zullen het belang van dierenwelzijn benadrukken.

- Uitstapje veehouderijen
- Uitstapje dieren op vakantie
- Uitstapje dierendiëtist/voederfabriek

3. Organisatie

In dit hoofdstuk zullen de verschillende activiteiten behandeld worden. De paragrafen starten met een beschrijving van de activiteit, gevolgd door betrokken partijen, aansluitend een (voorbeeld) kernprogramma, afsluitend met een materiaallijst.

Per activiteit staan betrokken partijen vermeld. Omdat de activiteiten per afdeling georganiseerd worden is het sterk afhankelijk van de regio welke bedrijven er mee kunnen werken. Daarom zijn er geen concrete voorbeelden genoemd en kan dit zelf ingevuld worden.

3.1 Workshop kaarten maken

Beschrijving activiteit

Deze workshop wordt gestart met een informatieve film over het Dierenwelzijnscentrum van de Dierenbescherming Limburg. Het doel van deze film is laten zien wat het Dierenwelzijnscentrum allemaal te bieden heeft. De ouderen worden gewezen op de leuke activiteiten die op het centrum zelf georganiseerd worden. Tevens is het de bedoeling dat de ouderen de mogelijkheden zien van het doen van vrijwilligerswerk voor de Dierenbescherming. Er zijn veel verschillende taken uit te voeren en het is een leuke en gezellige dagbesteding. De film wordt na aanvraag geleverd door de Dierenbescherming en mag door de organisatie in het bezit gehouden worden voor vervolgvacatures.

De deelnemers gaan na het bekijken van de film aan de slag met het maken van de kaarten. Het leukste is om de onderwerpen binnen het thema dierenwelzijn te houden maar mensen worden hierin vrijgelaten.

Om extra diepgang te geven aan de workshop is het aan te raden om deskundigen bij de activiteiten te betrekken. Zo kan er bijvoorbeeld bij het maken van kaarten verschillende creatieve technieken gebruikt worden. De 'docenten' voor deze technieken zijn vrijwel altijd binnen de ouderenorganisatie te vinden en hoeven dus geen betaalde krachten te zijn. Het is de keuze aan de deelnemers wat er vervolgens met de kaarten gedaan wordt. De ouderen kunnen de kaarten meenemen voor eigen gebruik of er kan gekozen worden voor verkoop binnen de eigen vrienden- en familiekringen. De opbrengst kan dan ten goede komen aan het Dierenwelzijnscentrum waar de deelnemers die dag over geïnformeerd zijn.

Betrokken partijen

De partijen die bij deze activiteit betrokken worden zijn de volgende:

- Het organiserend comité vanuit de organisatie
- De Dierenbescherming (Afdeling Limburg)
- Ruimteverhuur (indien niet in eigen bezit)
- Docent creatieve technieken (aan te raden om binnen eigen kringen te zoeken)
- Hobbyzaak/ groothandel voor materialen

Kernprogramma

Het kernprogramma van de activiteit ziet er als volgt uit:

Tijd	Onderdeel	Tijdsduur	Beschrijving	Verantwoordelijke
30 min. voor start	Vorbereiding	30 min.	De tafels, stoelen, koffie scherm, beamer en boxen worden klaargezet. Ook wordt getest of het beeld en geluid werkt.	
Start 0.00h	Ontvangst met koffie en thee	15 min.	De ontvangst heeft een uitloop van 15 minuten zodat iedereen binnen is voor de film.	
0.15h	Film	45 min.	Na het welkomstwoord wordt de film getoond. Na het bekijken van de film wordt men gewezen op de mogelijkheid van vrijwilligerswerk voor de Dierenbescherming, is er nog tijd om te praten en voor te bereiden op workshop.	
1.00h	Workshop	45 min.	De docent neemt het woord en geeft uitleg over de technieken. Mensen gaan van start.	
1.45h	Pauze	15 min.	Pauze	
2.00h	Voortgang workshop	45 min.	De activiteiten worden weer opgepakt en kaarten worden afgemaakt.	
2.45h	Afronding	15 min.	De mogelijkheden worden besproken om de kaarten te verkopen met opbrengsten voor het centrum.	
3.00h	Opruimen	30 min.	Opruimen	

Materiaallijst

De volgende materialen moeten beschikbaar zijn voor deze activiteit:

- Koffiekopjes
- Koffie, thee, suiker en melk
- De film over het Dierenwelzijnscentrum
- Beamer, laptop en scherm
- Boxen
- Tafels en stoelen
- Blanco kaarten
- Materialen afhankelijk van de te gebruiken technieken
- Optioneel: een camera om producten vast te leggen voor de verkoop
- Optioneel: beeldmateriaal om de workshop te ondersteunen via de beamer
- Optioneel: voorbeelden van reeds gemaakte kaarten met verschillende technieken.

Tips. Technieken als embossing, origami, airbrushen, 3D en borduren zijn gemakkelijk en snel aan te leren door iedereen.

3.2 Workshop huisdier schilderen

Beschrijving activiteit

Deze workshop wordt gestart met een informatieve film over het Dierenwelzijnscentrum van de Dierenbescherming Limburg. Het doel van deze film is laten zien wat het Dierenwelzijnscentrum allemaal te bieden heeft. De ouderen worden gewezen op de leuke activiteiten die op het centrum zelf georganiseerd worden. Tevens is het de bedoeling dat de ouderen de mogelijkheden zien van het doen van vrijwilligerswerk voor de Dierenbescherming. Er zijn veel verschillende taken uit te voeren en het is een leuke en gezellige dagbesteding. De film wordt na aanvraag geleverd door de Dierenbescherming en mag door de organisatie in het bezit gehouden worden voor vervolgactiviteiten.

De deelnemers gaan na het bekijken van de film aan de slag met de schilderworkshop. In eerste instantie is het leuk om de onderwerpen bij dierenwelzijn te houden en mensen bepaalde thema's te laten schilderen. Hierbij valt te denken aan kippen die vrij kunnen rondscharrelen, varkens in een hok of een modderpoel, honden die vastgebonden worden in vakantieperiodes enzovoorts. Het eigen huisdier of een foto daarvan kan natuurlijk ook nagetekend worden. De deelnemers zijn vrij in deze keuze.

Om extra diepgang te geven aan de workshop is het aan te raden om deskundigen bij de activiteiten te betrekken. De docenten voor deze technieken zijn vrijwel altijd binnen de ouderenorganisatie te vinden en hoeven dus geen betaalde krachten te zijn. Voor deze workshop kunnen verschillende schildertechnieken gebruikt worden. (Denk aan karikatuur tekenen, aquarellen, Bob Ross enz.)

Wanneer de schilderijen af zijn, kan men deze mee naar huis nemen. Indien er animo en ruimte voor is, kan er ook een kleine tentoonstelling georganiseerd worden. Op deze manier kunnen exposities met verschillende thema's elkaar opvolgen. Voorbeelden van verschillende thema's kunnen zijn; biologisch dieren houden, verzorging van dieren en actuele problemen.

Betrokken partijen

De partijen die bij deze activiteit betrokken worden zijn de volgende:

- Het organiserend comité vanuit de organisatie
- De Dierenbescherming (Afdeling Limburg)
- Ruimteverhuur (indien niet in eigen bezit)
- Docent schildertechnieken (aan te raden om binnen eigen kringen te zoeken)
- Hobbyzaak/ groothandel voor materialen
- Aanbieder van schildercursussen in de regio (voor materialen en eventueel docent)

Kernprogramma

Het kernprogramma van de activiteit ziet er als volgt uit:

Tijd	Onderdeel	Tijdsduur	Beschrijving	Verantwoordelijke
30 min. voor start	Vorbereiding	30 min.	De tafels, stoelen, koffie scherm, beamer en boxen worden klaargezet. Ook wordt getest of het beeld en geluid werkt.	
Start 0.00h	Ontvangst met koffie en thee	15 min.	De ontvangst heeft een uitloop van 15 minuten zodat iedereen binnen is voor de film.	
0.15h	Film	45 min.	Na het welkomstwoord wordt de film getoond. Na het bekijken van de film wordt men gewezen op de mogelijkheid van vrijwilligerswerk voor de Dierenbescherming, is er nog tijd om te praten en voor te bereiden op workshop.	
1.00h	Workshop	45 min.	De docent neemt het woord en geeft uitleg over de te gebruiken techniek. Mensen gaan van start.	
1.45h	Pauze	15 min.	Pauze	
2.00h	Voortgang workshop	45 min.	De activiteiten worden weer opgepakt en schilderijen worden afgemaakt.	
2.45h	Afronding	15 min.	De mogelijkheden worden besproken om een kleine expositie te houden en er wordt afgerond.	
3.00h	Opruimen	30 min.	Opruimen	

Materiaallijst

De volgende materialen moeten beschikbaar zijn voor deze activiteit:

- Koffiekopjes
- Koffie, thee, suiker en melk
- De film over het Dierenwelzijnscentrum
- Beamer, laptop en scherm
- Boxen
- Tafels en stoelen
- Canvas doeken
- Schildersezels
- Kwasten, verf, overig materiaal
- Schoonmaakartikelen
- Optioneel: Papieren schorten
- Optioneel: beeldmateriaal om de workshop te ondersteunen via de beamer
- Optioneel: ter inspiratie voorbeelden van schilderijen

Tips:

3.3 Workshop schrijven

Beschrijving activiteit

Deze workshop wordt gestart met een informatieve film over het Dierenwelzijnscentrum van de Dierenbescherming Limburg. Het doel van deze film is laten zien wat het Dierenwelzijnscentrum allemaal te bieden heeft. De ouderen worden gewezen op de leuke activiteiten die op het centrum zelf georganiseerd worden. Tevens is het de bedoeling dat de ouderen de mogelijkheden zien van het doen van vrijwilligerswerk voor de Dierenbescherming. Er zijn veel verschillende taken uit te voeren en het is een leuke en gezellige dagbesteding. De film wordt na aanvraag geleverd door de Dierenbescherming en mag door de organisatie in het bezit gehouden worden voor vervolgactiviteiten.

De deelnemers gaan na het bekijken van de film aan de slag met het schrijven van gedichten en/ of verhalen. Het mag over het Dierenwelzijnscentrum gaan, maar ook over eigen huisdieren of eigen ervaringen met dieren.

Om deze workshop aantrekkelijk te maken, is het aan te raden dat er een wedstrijd aan gekoppeld wordt. Het winnende verhaal of gedicht wordt geplaatst in het ledenblad en de schrijver wint een leuke prijs.

Er kan een goede schrijver of dichter uitgenodigd worden. Deze kan zijn eigen werk ten gehore brengen en iets meer vertellen over verschillende schrijfstijlen.

Betrokken partijen

De partijen die bij deze activiteit betrokken worden zijn de volgende:

- Het organiserend comité vanuit de organisatie
- De Dierenbescherming (Afdeling Limburg)
- Ruimteverhuur (indien niet in eigen bezit)
- Schrijver of dichter

Kernprogramma

Het kernprogramma van de activiteit ziet er als volgt uit:

Tijd	Onderdeel	Tijdsduur	Beschrijving	Verantwoordelijke
30 min. voor start	Vorbereiding	30 min.	De tafels, stoelen, koffie scherm, beamer en boxen worden klaargezet. Ook wordt getest of het beeld en geluid werkt.	
Start 0.00h	Ontvangst met koffie en thee	15 min.	De ontvangst heeft een uitloop van 15 minuten zodat iedereen binnen is voor de film.	
0.15h	Film	45 min.	Na het welkomstwoord wordt de film getoond. Na het bekijken van de film wordt men gewezen op de mogelijkheid van vrijwilligerswerk voor de Dierenbescherming, is er nog tijd om te praten en voor te bereiden op workshop.	
1.00h	Workshop	30 min.	De schrijver of dichter neemt het woord en geeft uitleg over de schrijfstijlen. Hij geeft alvast een voorproefje met eigen geschreven werk.	
1.30h	Pauze	15 min.	Pauze	
1.45h	Voortgang workshop	45 min.	Men gaat aan de slag met het schrijven van verhalen/gedichten	
2.30h	Afronding	15 min.	Er wordt afgerond en iemand kan eventueel zijn verhaal of gedicht ten gehore brengen.	
2.45h	Opruimen	30 min.	Opruimen	

Materiaallijst

De volgende materialen moeten beschikbaar zijn voor deze activiteit:

- Koffiekopjes
- Koffie, thee, suiker en melk
- De film over het Dierenwelzijnscentrum
- Beamer, laptop en scherm
- Boxen
- Tafels en stoelen
- Schrijfwaren
- Gedichtenbundels ter inzage

Tips:

- Indien er beschikking is over een computerlokaal en de deelnemers zijn al vertrouwd met computers kan deze workshop ook in een dergelijk lokaal georganiseerd worden.

3.4 Workshop bewust koken

Beschrijving activiteit

Deze workshop heeft een educatief karakter en brengt mensen bij elkaar. Tijdens de workshop bewust koken wordt er aandacht besteed aan de herkomst van producten. Waar komt het vlees vandaan? Wat houdt biologisch geproduceerd vlees precies in? Welke producten zijn er allemaal te vinden in de eigen streek?

Naast de kennis die opgedaan wordt, komen de mensen natuurlijk bij elkaar om lekkere recepten te leren bereiden en uiteraard samen te eten. Deze workshop is natuurlijk wel afhankelijk van de mogelijkheden als organisatie om dit te organiseren. Er moet een ruimte aanwezig zijn met een grote keuken waar groepen kunnen koken. Daarnaast is het belangrijk dat er iemand bereid is om de workshop te geven en die tevens de kennis heeft over de producten om de mensen informatie te kunnen geven. Voor informatie over verschillende productiewijzen kan men altijd bij de Dierenbescherming Limburg terecht.

De workshop is bedoeld voor ouderen die vitaal zijn en interesse hebben in (leren) koken. Op dit moment worden er al workshops koken gegeven bij enkele organisaties, bijvoorbeeld aan ouderen die hun partner verloren zijn en er nu alleen voor staan. Hier zou deze activiteit goed op aansluiten, maar natuurlijk kan iedereen hieraan deelnemen. Naar aanleiding van de informatie over productiemethoden en dierenwelzijn wat hiermee samenhangt, worden mensen aangespoord om ook een vrijwillige functie te bekleden binnen de Dierenbescherming.

Om de deelnemers van de cursus meer informatie te bieden over biologische voeding is een gedeelte hiervan uitgewerkt in bijlage 1. Deze informatie kan verteld worden als inleiding van de workshop.

Betrokken partijen

De partijen die bij deze activiteit betrokken worden zijn de volgende:

- Het organiserend comité vanuit de organisatie
- De Dierenbescherming (Afdeling Limburg)
- Ruimteverhuur met keuken (indien niet in eigen bezit)
- Kok/docent
- Leverancier van etenswaren (streekproducten)

Kernprogramma

Het kernprogramma van de activiteit ziet er als volgt uit:

Tijd	Onderdeel	Tijdsduur	Beschrijving	Verantwoordelijke
45 min. voor start	Vorbereiding	45 min.	De producten en materialen worden klaargezet en de kok bereidt zich voor.	
Start 0.00h	Ontvangst met een drankje	15 min.	De ontvangst heeft een uitloop van 15 minuten zodat iedereen binnen is voor de start van het programma.	
0.15h	Introductie en informatie	45 min.	Na het welkomstwoord wordt er gestart met informatie over productiewijzen, de streekproducten en wat er gekookt zal gaan worden.	
1.00h	Workshop	90 min.	Onder begeleiding van de docent/kok wordt het recept bereid in groepjes. (afhankelijk van de indeling van de keuken)	
2.30h	Diner	60 min.	Diner	
3.30h	Opruimen	30 min.	Met zijn allen wordt de keuken opgeruimd	
4.00h	Afronding	30 min.	Met een kop koffie of thee wordt er nagepraat en de recepten worden uitgedeeld. De mogelijkheden om vrijwilligerswerk voor de Dierenbescherming te doen worden besproken. (Eventueel aan de hand van een foldertje)	
4.30h	Opruimen	15 min.	Na vertrek van de deelnemers worden de materialen opgeruimd	

Materiaallijst

De volgende materialen moeten beschikbaar zijn voor deze activiteit:

- Koffiekopjes
- Koffie, thee, suiker en melk
- Frisdrank
- Serviesgoed
- Keukengerei
- Ingrediënten voor recept
- Folder vrijwilligerswerk Dierenbescherming
- Optioneel: (papieren) schorten en koksmutsen
- Optioneel: een camera om de verschillende stappen van het recept vast te leggen.

Tips:

3.5 Uitstapje veehouderijbedrijven

Beschrijving activiteit

Om mensen bewust te maken van verschillende productiesystemen en de gevolgen hiervan voor de dieren, worden uitstapjes georganiseerd naar verschillende veehouderijbedrijven. Door de ondernemers van de bedrijven wordt uitleg gegeven over hun manier van bedrijfsvoering. Doordat verschillende systemen met elkaar vergeleken worden, kunnen ouderen een mening vormen over dierwelzijn binnen deze bedrijven. Mensen worden hierdoor meer bewust van wat ze kopen en eten.

Voorwaarde is wel dat er binnen de regio agrarische ondernemers moeten zijn met kijkstallen of die bereid zijn om mee te werken. Het is van belang dat de organisatie goede connecties heeft om dit te realiseren. Via de Dierenbescherming Limburg of het LLTB (Limburgse Land- en Tuinbouwbond) zijn er wellicht ook bedrijven te benaderen als er te weinig connecties zijn binnen de organisatie.

Mensen worden gemotiveerd om naar buiten te gaan en samen deze activiteit te gaan ondernemen. Naast het educatieve karakter zit er dus ook een sociaal aspect in deze activiteit. De ouderen die hieraan deelnemen moeten wel vitaal genoeg zijn om naar de bedrijven toe te kunnen gaan.

Om de mensen op de locatie te krijgen moet er transport geregeld worden. Afhankelijk van de groep moet er bekeken worden of eigen vervoer mogelijk is of dat er een busverhuurbedrijf benaderd moet worden.

Om de deelnemers van het uitstapje meer informatie te bieden over verschillende veehouderijbedrijven is een gedeelte hiervan uitgewerkt in bijlage 2. Deze informatie kan verteld worden als inleiding van de activiteit.

Betrokken partijen

De partijen die bij deze activiteit betrokken worden zijn de volgende:

- Het organiserend comité vanuit de organisatie
- De Dierenbescherming (Afdeling Limburg)
- Limburgse Land- en Tuinbouwbond
- Startlocatie
- Veehouderijbedrijven in de regio
- Busvervoer bedrijven in Limburg (in eigen regio)

Kernprogramma

Het kernprogramma van de activiteit ziet er als volgt uit:

Tijd	Onderdeel	Tijdsduur	Beschrijving	Verantwoordelijke
Start 0.00h	Ontvangst met koffie en thee	15 min.	De ontvangst heeft een uitloop van 15 minuten zodat iedereen binnen is voor het welkomstwoord. De eventuele bussen moeten nu aanwezig zijn.	
0.15h	Welkomstwoord	15 min.	Iemand van de organisatie heet iedereen welkom en vertelt kort wat de bedoeling is van de activiteit. Tijdens het wachten op vertrek wordt er koffie en thee gedronken	
0.30h	Vertrek en bezoek eerste bedrijf	60 min.	Met de bussen of eigen vervoer verplaatst de groep zich naar het eerste bedrijf. Hier krijgt de groep uitleg en een rondleiding van de ondernemer.	
1.30h	Vertrek naar tweede bedrijf	15 min.	Vervoer naar tweede bedrijf	
1.45h	Bezoek tweede bedrijf	60 min.	Op dit tweede bedrijf wordt een andere bedrijfsvoering uitgelegd door de ondernemer. Na het praatje en de rondleiding wordt op dit bedrijf gezorgd voor een drankje en eventueel iets te eten. Het programma wordt hierna afgesloten.	
2.45h	Terugweg	15 min.	Alle deelnemers worden na afsluiting weer terug naar de startlocatie gebracht.	

Materiaallijst

De volgende materialen moeten beschikbaar zijn voor deze activiteit:

Koffiekopjes

Koffie, thee, suiker en melk

Optioneel: Bus

Tips:

3.6 Uitstapje dieren op vakantie

Beschrijving activiteit

Met deze activiteit worden de mogelijkheden bekeken van het onderbrengen van je huisdier tijdens een vakantie. Verder worden ook aandachtspunten voor het meenemen van je huisdier op vakantie besproken.

Tegenwoordig gaan steeds meer ouderen vaker op vakantie. Dit heeft ook consequenties voor de huisdieren. Tijdens deze activiteit wordt er een kijkje genomen in een lokaal dierenpension. De ondernemer zal een praatje houden over hun bedrijfsvoering en wat zij doen om het dierenwelzijn te bevorderen van de honden die ondergebracht worden. Mocht de organisatie zich nabij het Dierenwelzijnscentrum bevinden, kan daar natuurlijk een bezoek aan gebracht worden. Na een rondleiding door het bedrijf wordt een ander onderwerp van op vakantie gaan belicht. Namelijk, waar moet je allemaal aan denken wanneer je samen met je dier op vakantie gaat?

Deze uitstap is bedoeld voor vitale ouderen omdat ze zich goed moeten kunnen verplaatsen door het bedrijf. Uiteraard is het interessant voor diereneigenaren, maar ook mensen zonder dieren vinden het misschien interessant om eens een kijkje te nemen in het pension in de buurt. De activiteit is afhankelijk van de bereidheid om mee te werken bij dierenpensions in de regio. Wanneer dit niet te regelen is, kan er misschien meer gekeken worden naar de maatregelen bij het meenemen van huisdieren. Een dierenarts of medewerker van de Dierenbescherming kan hier bijvoorbeeld meer over vertellen.

Voor het vervoer moet aan de hand van het aantal inschrijvingen bepaald worden of er transportmiddelen moeten worden ingezet of dat mensen op eigen gelegenheid kunnen komen.

Om de deelnemers van de activiteit meer informatie te bieden over dieren tijdens vakantieperiodes is een gedeelte hiervan uitgewerkt in bijlage 3. Deze informatie kan verteld worden als inleiding van de activiteit.

Betrokken partijen

De partijen die bij deze activiteit betrokken worden zijn de volgende:

- Het organiserend comité vanuit de organisatie
- De Dierenbescherming (Afdeling Limburg)
- Startlocatie
- Dierenpension in de regio
- Optioneel: Dierenarts
- Optioneel: Busvervoer bedrijven in Limburg (in eigen regio)

Kernprogramma

Het kernprogramma van de activiteit ziet er als volgt uit:

Tijd	Onderdeel	Tijdsduur	Beschrijving	Verantwoordelijke
Start 0.00h	Ontvangst met koffie en thee	15 min.	De ontvangst heeft een uitloop van 15 minuten zodat iedereen binnen is voor het welkomstwoord.	
0.15h	Welkomstwoord	15 min.	Iedereen wordt ontvangen met koffie en thee	
0.30h	Informatieronde	60 min.	Iemand van de organisatie vertelt kort wat de bedoeling is van de activiteit. Eerst wordt er informatie gegeven over huisdieren op vakantie en de andere mogelijkheden. De bussen moeten een kwartier voor vertrek aanwezig zijn.	
1.30h	Vertrek en bezoek pension	60 min.	Met de bussen of eigen vervoer verplaatst de groep zich naar het dierenpension. Hier wordt begonnen met een korte ontvangst en een drankje. Daarna volgt een praatje en een rondleiding.	
2.30h	Terugweg	15 min.	Alle deelnemers worden na afsluiting weer terug naar de startlocatie gebracht.	

Materiaallijst

De volgende materialen moeten beschikbaar zijn voor deze activiteit:

- Koffiekopjes
- Koffie, thee, suiker en melk
- Tafels en stoelen
- Optioneel: bus
- Optioneel: visuele ondersteuning voor informatieronde

Tips:

3.7 Uitstapje diërendiëtist

Beschrijving activiteit

Voor geïnteresseerde leden is deze uitstap een mogelijkheid om meer te weten te komen over voeding voor hun huisdier. Tijdens deze activiteit wordt er veel informatie gegeven over welke voeding uw huisdier nodig heeft, wat hij absoluut niet mag hebben en waarom dit eigenlijk zo is. Welke consequenties zitten eraan vast als u uw dier het verkeerde te eten geeft?

Om de deelnemers van de activiteit meer informatie te bieden over de voeding van veel voorkomende huisdieren als hond, kat, konijn en vogel, is een gedeelte hiervan uitgewerkt in bijlage 4. Deze informatie in de bijlage is om een algemene indruk te krijgen over het onderwerp. Tijdens de activiteit is het de bedoeling dat de diëtist of dierenarts hier gepaste informatie over geeft.

Volgens het nieuwsbericht van de NOS op 4 oktober 2010 lijdt 40% van de huisdieren in Nederland aan obesitas (overgewicht). Er is blijkbaar weinig kennis over goede voeding of de opgedane kennis wordt niet toegepast. Met deze activiteit worden ouderen erop gewezen dat het gaat om de gezondheid en het welzijn van het huisdier.

Tijdens deze activiteit wordt informatie gegeven over voeding en wordt er een bezoek gebracht aan een diërendiëtist of dierenarts. Deze kan meer vertellen over de mogelijke consequenties en de ontwikkelingen op het gebied van diervoeding. Wanneer het Dierenwelzijnscentrum in Limburg voltooid is, zullen hier alle deskundigen te vinden zijn. Wanneer het niet mogelijk is om de groep met eigen vervoer te verplaatsen, is het aan te raden om een bus te huren.

Betrokken partijen

De partijen die bij deze activiteit betrokken worden zijn de volgende:

- Het organiserend comité vanuit de organisatie
- Dierenwelzijnscentrum Limburg
- Ruimteverhuur (indien niet in eigen bezit)
- Diërendiëtist of dierenarts
- Optioneel: Busvervoer bedrijven in Limburg (in eigen regio)

Kernprogramma

Het kernprogramma van de activiteit ziet er als volgt uit:

Tijd	Onderdeel	Tijdsduur	Beschrijving	Verantwoordelijke
Start 0.00h	Ontvangst met koffie en thee	15 min.	De ontvangst heeft een uitloop van 15 minuten zodat iedereen binnen is voor het welkomstwoord.	
0.15h	Welkomstwoord	15 min.	Iedereen wordt ontvangen met koffie en thee	
0.30h	Informatieronde	60 min.	Iemand van de organisatie vertelt kort wat de bedoeling is van de activiteit. Eerst wordt er algemene informatie gegeven over voeding en huidige trends. De bussen moeten een kwartier voor vertrek aanwezig zijn.	
1.30h	Vertrek en bezoek eerste bedrijf	60 min.	Met de bussen of eigen vervoer verplaatst de groep zich naar de dierendiëtist (Dierenwelzijnscentrum). Na een korte ontvangst met een drankje wordt er verteld over de dierenvoeding.	
2.30h	Terugweg	15 min.	Alle deelnemers worden na afsluiting weer terug naar de startlocatie gebracht.	

Materiaallijst

De volgende materialen moeten beschikbaar zijn voor deze activiteit:

- Koffiekopjes
- Koffie, thee, melk en suiker
- Tafels en stoelen
- Optioneel: Bus
- Optioneel: Visuele ondersteuning van de informatie

Tips:

Bijlagen

Bijlage 1 Achtergrondinformatie bewust koken

Bij de productie van biologisch voedsel wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met milieu, dier en mens. In allerlei voorschriften is vastgelegd wat daaronder wordt verstaan. Het instituut Skal controleert of de voorschriften worden nageleefd. Biologische producten zijn herkenbaar aan het EKO-keurmerk, het Europese keurmerk voor biologische producten en/of de term 'biologisch' of vertalingen daarvan (organic, ökologisch, biologique). In het algemeen zijn biologische producten net zo gezond en veilig als niet-biologische producten. De levensomstandigheden voor de productiedieren zijn in de biologische veehouderij meestal wel beter aangepast aan hun natuurlijk gedrag.

De biologische landbouwnormen zijn gebaseerd op het behoud van milieu, natuur en landschap en het welzijn van dieren. Biologische boeren maken gebruik van natuurlijke bestrijdingsmiddelen en mest en geven dieren meer ruimte dan in de reguliere veehouderij gebruikelijk is. Kunstmest en chemisch-synthetische bestrijdingsmiddelen zijn verboden. De ingrediënten voor biologische producten zijn zoveel mogelijk biologisch. In biologische producten is slechts een beperkt aantal additieven van natuurlijke oorsprong toegestaan. Zo zijn de meeste kleur-, geur- en smaakstoffen verboden.

Nergens in de productieketen wordt gentechnologie toegepast. Daarmee is niet alleen het gebruik van genetisch gemodificeerde ingrediënten, maar ook van genetisch gemodificeerde enzymen en diervoer uitgesloten.

Andere landbouwwormen

In navolging van de biologische landbouw worden ook in de gangbare landbouw steeds vaker milieubewuste methoden toegepast. Geïntegreerde teelt, waarbij grenzen gesteld worden aan kunstmest- en bestrijdingsmiddelengebruik, is daarvan een voorbeeld. Aan de andere kant zijn er boeren die nog een stapje verder willen gaan dan de biologische landbouw, zoals de biologisch-dynamische boeren. Biologisch-dynamische producten zijn herkenbaar aan het Demeter-keurmerk.
(Voedingscentrum, 15 november 2010)

Mensen kopen biologische producten onder meer vanwege de smaak en omdat ze denken dat deze producten gezonder zijn dan niet-biologische producten. Onderzoek naar individuele producten laat zien dat biologische producten in het algemeen minder resten van bestrijdingsmiddelen bevatten en soms minder nitraat dan gangbare producten. In sommige biologische producten zijn hogere gehalten gemeten aan vitamines en mineralen. Van biologische melk is aangetoond dat de melk tot 4x hogere gehalten meervoudig onverzadigde vetzuren bevat. Dit komt omdat biologische koeien zomers gegarandeerd buiten lopen en gevarieerd gras en kruiden eten. Deze koeien zijn trouwens ook minder vaak ziek. Ook zit er soms minder water in biologische producten.

In het algemeen is volgens de officiële wetenschappelijke standaards nog niet hard aangetoond dat biologisch voedsel gezonder is dan 'gewoon' voedsel, maar de aanwijzingen stapelen zich op. Duidelijk is wel dat biologische landbouw milieuvriendelijker is dan de gangbare, en dat is per saldo voor ons allen ook gezonder.

(Biologisch voedsel, 19 november 2010)

Voordelen van biologisch voedsel en of het gezonder is dan het gangbare voedsel, staat vermeld bij InfoNu, 15 november 2010.

Bijlage 2 Achtergrondinformatie veehouderijen

Veehouderijbedrijven (biologisch)

De landbouw is steeds van gedaante veranderd door veranderende markten en productieomstandigheden. Zo lijkt bijvoorbeeld het weidelandschap typerend voor het Utrechts-Hollandse veenweidegebied, maar zeven à acht eeuwen terug werd er zomer- en wintergraan verbouwd. Door menselijke waterpeilverlaging daalde de bodem, en stapte men noodgedwongen over op veehouderij, waar gelukkig een markt voor was in de opkomende Vlaamse steden.

Ook nu verandert de landbouw: door mondiale en Europese ontwikkelingen als globalisering, liberalisering, kennis- en technologieontwikkeling, klimaatovereenkomsten, nieuwe concurrentie om grondstoffen, maar ook door nationale ontwikkelingen, als de veel grotere aandacht voor dierenwelzijn, milieu, landschappelijke inpassing en verbinding met een steeds meer verstedelijkende maatschappij. Al die ontwikkelingen vragen een enorm aanpassingsvermogen en ondernemerschap van de agrarische sector. Helemaal van de veehouderij, die kritisch gevolgd wordt door politiek en maatschappij, terwijl de marges regelmatig onder druk staan.

(Wageningen UR Livestock Research, 15 november 2010)

Tussen veehouderijbedrijven wordt onderscheid gemaakt tussen het grondgebonden agrarische bedrijf en het intensieve veehouderijbedrijf. Onder een intensief veehouderijbedrijf wordt verstaan: "een bedrijf met een in hoofdzaak niet-grondgebonden agrarische bedrijfsvoering dat gericht is op het houden van dieren, zoals een rundveemesterij (exclusief vetweiderij), varkens-, vleeskalveren-, pluimvee- of pelsdierhouderij of een combinatie van deze bedrijfsvormen, alsmede naar de aard daarmee gelijk te stellen bedrijfsvormen".
(Partij voor de dieren, 16 november 2010)

Biologische landbouw gaat uit van natuurlijke processen. De belangrijkste uitwerkingen zijn:

-Dierwelzijn staat voorop. Dieren in de veehouderij krijgen de ruimte en de gelegenheid om gedrag te ontplooiën dat eigen is voor de soort. Kippen moeten in het stof kunnen baden, varkens moeten in de grond kunnen wroeten en koeien moeten minimaal 120 dagen per jaar in de wei kunnen lopen.

-Biologische landbouw is grondgebonden. Gewassen worden uitsluitend geteeld op grond en bijvoorbeeld niet op water of op een kunstmatige ondergrond zoals steenwol. Het aantal dieren dat wordt gehouden is in evenwicht met het grondoppervlak. De mest moet kunnen worden gebruikt op het eigen land of op land van andere boeren in de streek zodat er geen mestoverschot ontstaat.

- De natuurlijke kringlopen van groei en bloei, afsterven en afbraak worden actief benut. Mest wordt verspreid over het land en zorgt voor voedingsstoffen voor de gewassen. Zo kan er op het land voedsel voor de mensen groeien en voer voor het vee. Niet-gemengde bedrijven als akkerbedrijven of varkenshouderijen werken met elkaar samen om een kringloop te vormen: de mest van het veebedrijf gaat naar het akkerbouwbedrijf en het akkerbouwbedrijf levert weer stro en voer aan het veebedrijf.

- De biologische landbouw gebruikt geen chemisch-synthetische meststoffen (kunstmest) en chemisch-synthetische bestrijdingsmiddelen. In plaats van kunstmest worden dierlijke mest, groenbemesters, compost en mineralen gebruikt. Groenbemesters zijn gewassen als lupine en koolzaad. Om ziekten en plagen te bestrijden, wordt er bijvoorbeeld gebruik gemaakt van onkruid wieden en natuurlijke vijanden van plaaginsecten of schimmels. De nadruk ligt op het voorkómen van ziekten door gebruik te maken van ziekte- resistente rassen en door op een stuk land niet te lang achtereen hetzelfde gewas te verbouwen (vruchtwisseling). Verder kunnen er bestrijdingsmiddelen van natuurlijke herkomst worden gebruikt.

- Diergeneesmiddelen mogen alleen worden gebruikt om ziektes te genezen, niet om ziekten te voorkomen (uitgezonderd wettelijk verplichte inenting). De leefomstandigheden van het dier zijn erop gericht de natuurlijke weerstand zoveel mogelijk te bevorderen.

- Gentechnologie, het veranderen van de genen van gewassen en/of dieren, is niet toegestaan in de biologische landbouw. Dit wordt in strijd geacht met het natuurlijke karakter van de biologische landbouw.

(Voedingscentrum, 16 november 2010)

Bijlage 3 Achtergrondinformatie dieren op vakantie

Dier en vakantie

Het is een trend dat ouderen steeds meer op vakantie gaan en uitstapjes maken. Maar wat betekent dit voor de huisdieren? Gaan ze mee of blijven ze thuis? En waar blijven ze dan? Er is meer opvang nodig wanneer mensen veel op vakantie gaan. Door dit uitstapje naar een dierenpension of –hotel wordt mensen getoond welke mogelijkheden er zijn om dieren onder te brengen als tijdelijke oplossing.

Mee op vakantie

Natuurlijk zijn er ook vakanties of uitstapjes mogelijk waar huisdieren mee kunnen, maar dit is lang niet altijd mogelijk. Als het huisdier wel mee mag, hoe kan de vakantie dan aangenamer gemaakt worden voor het dier?

Als je van plan bent je huisdier mee te nemen op vakantie, is het goed om vooraf bij je vakantieadres te informeren of huisdieren welkom zijn. Vraag dan ook meteen naar de regels rond hun aanwezigheid. Bij een reis naar het buitenland moet je rekening houden met de reisduur, het klimaat en de conditie van je huisdier. Sommige huisdieren kunnen bijvoorbeeld niet tegen autoreizen of te hoge temperaturen. Houd er rekening mee dat sommige dieren erg aan huis gehecht zijn; die doe je geen plezier met een uitstapje naar het buitenland.

Zorg ervoor dat je huisdier goed voorbereid op reis gaat. Verzorg je huisdier uitgebreid voordat de reis begint. Zorg er bijvoorbeeld voor dat de nagels geknipt zijn. Maak het je dier onderweg zo comfortabel mogelijk. Je huisdier krijgt tijdens de vakantie met allerlei veranderingen te maken, zoals een nieuwe omgeving en een ander klimaat. Het is daarom aan te raden om eigen (dieet)voer mee te nemen: niet in ieder land is het (merk) voer, waar je huisdier aan gewend is, verkrijgbaar. Plotseling van voer wisselen, kan maagdarmklachten zoals diarree bij je huisdier veroorzaken. Let erop dat de houdbaarheid van blikvoer afneemt bij hogere temperaturen.

Het is ook verstandig het telefoonnummer van je eigen dierenarts, het chipnummer (staat sowieso in het dierenpaspoort wat je altijd bij je moet hebben) en een foto van je huisdier mee te nemen. Wanneer je huisdier bepaalde aandoeningen heeft, is het handig om een briefje mee te nemen met de vertalingen van de officiële naam van deze aandoeningen en de medicijnen. Houd er rekening mee dat medicijnen minder lang houdbaar zijn als het warm is. Controleer of er op je vakantieadres ook een dierenarts in de buurt is.

Neem de volgende checklist mee:

- Europees dierenpaspoort met daarin het ingevulde inentingsbewijs, de rabiësverklaring en een eventuele gezondheidsverklaring
- Kopie van het registratiebewijs van je dier bij een databank met daarop het chipnummer van je huisdier
- Eigen voer
- Water voor onderweg
- Speeltjes
- Tekenband en tekenpen
- Halsbandje met kokertje waarop je vakantieadres of telefoonnummer vermeld staat
- Een duidelijke foto van je huisdier
- Telefoonnummer van je eigen dierenarts en de gegevens van een dierenarts op de plaats van bestemming

- Eet- en drinkbakken
- Voor honden een mand en/of deken en voor katten een kattenbak en strooisel
- EHBO-box
- Eventueel medicijnen
- Eventueel een muilkorf
- Eventueel een extra riem
- Vlekenspray voor ongelukjes
- Borstel, shampoo en andere verzorgingsproducten
- Hondenpoepschepje en - zakjes.

Verder moet uitgezocht en rekening gehouden worden met onder andere: vaccinaties (in Nederland én op de plaats van bestemming), ziektes, paspoort enzovoorts. Meer informatie is te vinden op de website van het LICG (19 november 2010).

Niet mee op vakantie

Dieren kunnen niet altijd mee op vakantie of reis vanwege de omstandigheden of vanwege het feit dat bepaalde dieren beter niet worden meegenomen. Denk hierbij aan dieren die meer gehecht zijn aan hun omgeving dan aan de mensen om hun heen. Reptielen worden bijvoorbeeld minder gehanteerd dan een hond en zullen een minder sterke emotionele band hebben met hun eigenaar. Dan moeten er andere maatregelen getroffen worden. Uit onderzoek is gebleken dat de meeste Nederlandse huisdieren niet met hun baasje mee op vakantie kunnen of mogen. Als je besluit je huisdier niet mee te nemen, zijn er verschillende mogelijkheden voor het regelen van verzorging van je dier tijdens de vakantieweken. Je kunt je dier naar een pension brengen, oppas aan huis regelen of je dier onderbrengen bij familie of vrienden.

Pension

Het is in te denken dat het vervelend is om een huisdier naar een pension te brengen tijdens een vakantieperiode. Misschien omdat het aanvoelt alsof je je dier inlevert bij een asiel. Dat is vaak ongegrond, want in het pension tref je mensen die er hun beroep van hebben gemaakt andermans dieren te verzorgen. Zij weten door hun opleiding en ervaring waarop ze moeten letten. De bescherming en veiligheid van je huisdier is daar in goede handen, het pension is daar op ingericht.

Op tijd regelen

Pensions zijn vaak al maanden vooraf volgeboekt, zeker in de drukke vakantieperiodes. Als je tijdens het hoogseizoen je huisdier naar het pension wilt brengen, moet je op tijd reserveren.

Natuurlijk wil je een pension dat aan je wensen voldoet. Het is daarom belangrijk om vooraf een afspraak te maken en eens rond te kijken. Zo kom je niet onverwacht voor verrassingen te staan. Vraag de eigenaar hoe alles in zijn werk gaat. Zorg ervoor dat je de kennels en speelruimtes te zien krijgt waar je dier zal worden opgevangen. Zo kun je zien of ze schoon zijn en zo nodig verwarmd. En je krijgt een indruk van de dieren die op dat moment worden opgevangen. Een goed dierenpension zal honden en katten apart van elkaar huisvesten. Vraag ook hoeveel tijd er per dag aan je dier besteed zal worden. Hoe vaak en hoe lang worden honden bijvoorbeeld uitgelaten?

Kies voor een pension dat een bewijs van vakbekwaamheid, zoals vastgelegd in het Honden- en kattenbesluit uit 1999 kan laten zien. Het DIBEVO-pension biedt de consument daarnaast zekerheid dat eventuele klachten kunnen worden voorgelegd aan de Stichting Geschillencommissie in Den Haag. Niet bij DIBEVO aangesloten pensions mogen deze mogelijkheid niet aanbieden. Er bestaat voor pensions ook het keurmerk van de Stichting Dierbaar. Kies je voor een pension van DIBEVO, dan kun je naar de dierenpension-servicelijn bellen voor adressen van een pension bij jou in de buurt. Telefoonnummer van de dierenpension-servicelijn is 0900- 102 04 00 (€0,50/min); deze servicelijn is op werkdagen tussen 11.30-12.30 uur en 15.30-16.30 uur bereikbaar.

Voorwaarden die het pension aan je dier stelt

Het pension kan voorwaarden stellen aan het toelaten van je dier. Je bent in ieder geval verplicht om minimaal zeven dagen voordat je je dier naar het pension brengt, je hond te laten inenten tegen het parvovirus en hondenziekte (ook wel ziekte van Carré genoemd). Vanwege dit gestelde termijn is het belangrijk dat er ruim van tevoren geïnformeerd wordt bij het pension naar de verplichte vaccinaties en andere voorwaarden. Je kat moet je laten inenten tegen kattenziekte en niesziekte. De dierenarts moet deze vaccinaties aftekenen in het dierenpaspoort. Elk dierenpension mag extra eisen stellen aan de dieren die het opneemt. Veel dierenpensions eisen dat honden naast de standaardvaccinaties een extra vaccinatie tegen kennelhoest krijgen. Ook voor katten worden regelmatig aanvullende vaccinaties gevraagd, bijvoorbeeld tegen Bordetella Bronchiseptica. Dit is een bacterie die bij katten niesziekte en bij honden kennelhoest kan veroorzaken. Het tijdstip van vaccinatie mag worden aangescherpt door het dierenpension, welk tijdstip gehanteerd wordt verschilt dus van pension tot pension. Daarnaast kan de pensioneigenaar verlangen dat je huisdier gechipt of getatoeëerd is. Op die manier kan je dier, als je óók alle gegevens hebt laten registreren bij een databank, geïdentificeerd worden. Het is dus heel belangrijk dat je ruimschoots vóórdat je je dier naar het pension brengt, informeert welke regels er voor jouw dier gelden. Vraag ook wat je verder mee moet nemen. Je moet bijvoorbeeld het dierenpaspoort van je huisdier bij de pensionhouder achterlaten als je je dier naar het pension brengt. De pensionhouder moet namelijk bij controle de papieren van alle dieren kunnen tonen. Doe je dat niet, dan kan de pensionhouder je huisdier weigeren.

Vlooien en wormen

Ongedierte, zoals teken en vlooien, horen natuurlijk niet thuis in de vacht van je huisdier. Regelmatig behandelen is de beste manier om besmettingen met deze beestjes te lijf te gaan. Behandel je huisdier daarom enige dagen voordat het naar een pension gaat en ook weer bij thuiskomst na de vakantie. Met name in de (warme) zomerperiode én in een omgeving waar veel dieren dicht op elkaar verblijven, is een besmetting immers zo opgelopen. Sommige pensions willen een bewijs van ontvlooiën en ontwormen. Vraag van tevoren of dit bij jouw pension ook het geval is.

Checklist pension

- Kan het pension een bewijs van vakbekwaamheid laten zien?
- Heeft het pension een keurmerk van Stichting Dierbaar?
- Kunt u, in het geval van een klacht, deze aanhangig maken bij de Stichting Geschillencommissie?
- Hoe hygiënisch gaat het er in het pension aan toe?
- Hoe zien de verblijfsruimten er binnen en buiten uit?
- Als je meerdere dieren hebt, kunnen ze dan samen zitten?
- Hoe worden je dieren precies verzorgd?
- Kunnen je dieren er lekker bewegen?
- Kun je je eigen voer meebrengen?
- Biedt het pension 'verzorging op maat'? Dienen ze eventuele medicijnen toe?
- Komt er regelmatig een dierenarts over de vloer?
- Welke procedures hanteert het pension als één van zijn gasten ziek wordt?
- Welke eisen stelt het pension met betrekking tot inenting?
- Moet uw dier gechipt of getatoeëerd zijn?
- Is een bewijs van ontvlooiën en ontwormen verplicht?

Oppas

In plaats van het huisdier naar een pension te brengen, is het ook een mogelijkheid om een oppas te regelen tijdens de vakantieperiode. Dit kan een goede uitkomst zijn voor verschillende dieren die moeilijk onder te brengen zijn in een pension, hierbij valt te denken aan terrariumdieren, of huisdieren die erg gehecht zijn aan hun leefomgeving.

Er zijn verschillende oppasmogelijkheden, denk daarbij aan familie en vrienden of aan een oppascentrale die een oppas beschikbaar stelt. Ook hier zijn voorbereidingen, afspraken en instructies vooraf aan de vakantie van belang.

Meer informatie is te vinden via LICG, 22 november 2010.

Bijlage 4 Achtergrondinformatie dierendiëtist

Voeding

Voeding honden

Een goede voeding hoort bij een goede verzorging van honden. Eiwitten, vetten, koolhydraten, vitaminen en mineralen zijn in de juiste verhoudingen noodzakelijk voor een goede gezondheid. Nat voer wordt door honden vaak goed gegeten omdat het sterk ruikt en dus aantrekkelijk is voor de gevoelige hondenneus. Een nadeel is dat het snel bederft en dat er veel van gevoerd moet worden omdat het voor 70 tot 90 procent uit water bestaat. Halfnat voer bederft ook redelijk snel, maar bevat minder water. Het is zeer geschikt als voerbeloning, omdat honden er graag voor werken. Droogvoer is lang houdbaar, maar honden zijn er lang niet altijd dol op. Iedere hond heeft een andere hoeveelheid en soort voer nodig. Dat is afhankelijk van onder andere het ras, de grootte, de leeftijd, en de hoeveelheid beweging. Op de verpakking van hondenvoer kunt u precies lezen voor welke honden het geschikt is. Let op dat u de hond niet te veel voer geeft; overgewicht is een veel voorkomend probleem bij de verzorging van honden. De kwaliteit van het voer is af te meten aan de hoeveelheid ontlasting: hoe meer, hoe minder goed het voedsel.

(Sophia Vereeniging (verzorging honden), 18 januari 2011)

Voeding katten

De kat is een carnivoor. Dat betekent dat een kat dierweefsel nodig heeft en een grote behoefte heeft aan dierlijke eiwitten. Een gebrek daaraan kan onomkeerbare schade veroorzaken aan organen als het hart en de ogen. Kattenvoer moet voor minstens een kwart uit eiwitten bestaan en verder uit vetten, (niet te veel) koolhydraten, vitaminen en mineralen. Daarnaast is vers, schoon water een eerste levensbehoefte.

De jager in de kat heeft ervoor gezorgd dat een kat niet goed kan kauwen, maar zijn voedsel verscheurt of snijdt. Zacht blikvoer wordt dan ook sneller geconsumeerd dan harde brokjes.

Katten eten over het algemeen niet meer dan ze nodig hebben, maar het risico op zwaarlijvigheid is aanwezig omdat katten vaak te veel en te vaak voer krijgen aangeboden.

Let dus goed op overgewicht bij de verzorging van katten.

(Sophia Vereeniging (verzorging katten), 18 januari 2011)

Voeding konijnen

Goede voeding bestaat uit grassen, kruiden, knollen en ander plantaardig voedsel. Verse biks (groene korrels) vormen de basis. Hooi mag niet ontbreken bij de verzorging van konijnen: het zorgt voor ruwvezels die het gevaar van haarballen verminderen en bevordert de werking van de darmen.

(Sophia Vereeniging (verzorging konijnen), 18 januari 2011)

Voeding Vogels

Parkiet:

Het juiste voedsel is erg belangrijk bij een goede verzorging van een parkiet. De beste voeding is een compleetvoer, dat alle benodigde voedingsstoffen in de juiste verhouding bevat. Heeft u een zaadmengsel, geef dan pas nieuw zaad als het bakje leeg is. Daarmee voorkomt u dat de vogel er alleen de lekkerste zadjes uitpikt waardoor het dieet te eenzijdig wordt. Geef af en toe een extraatje in de vorm van groenten (geen avocado!), fruit of kruiden als peterselie en basilicum.

(Sophia Vereeniging (verzorging vogels/ parkiet), 18 januari 2011)

Kanarie:

Een kanarie eet speciale zaadmengsels, die aangevuld kunnen worden met kracht- en eivoer (vooral tijdens de rui), onkruidzaden en onkruiden. Met zijn kleine, stevige snavel kan hij zaden pellen, die hij verteert door grit te eten. Daarnaast heeft een kanarie mineralen nodig voor zijn kalkhuishouding. Ook groenten en fruit vinden ze lekker, maar geef dit met mate om diarree te voorkomen. Kanaries zijn allergisch voor avocado. De grootte, plaats en de vorm van de voerbakjes zijn afhankelijk van het soort verblijf. In grote volières staan vaak grote bakken of schalen met voer. Het is belangrijk deze goed schoon te houden bij de verzorging van de kanarie, om ziekten te voorkomen. Voerbakjes kunnen beter aan de buitenkant van de volière of de kooi geplaatst worden, zodat er geen vuil of ontlasting in kan komen. Bied kanaries niet meer voer aan dan ze in 1 dag op kunnen. Zo krijgen ze alle voedingsstoffen binnen en pikken ze niet alleen het lekkers eruit.

(Sophia Vereeniging (verzorging vogels/ kanarie), 18 januari 2011)

Nutriënten

Mineralen

Mineralen zijn in kleine hoeveelheden aanwezig en leveren geen energie.

Mineralen zijn te verdelen in zouten (relatief veel van nodig) en sporenelementen (heel weinig van nodig). Een teveel aan sporenelementen kan vergiftiging geven.

Mineralen of macroelementen:

- Vormen de as-bestanddelen van het voedsel (anorganische bestanddelen)
- zijn oplosbaar of onoplosbaar
- zijn bouwstoffen of hulpstoffen voor enzymsystemen
- zijn van invloed op de vochtregulatie
- zijn een metaalatom gekoppeld aan een zuurrest

Voorbeelden zijn; natrium, kalium, calcium, magnesium, ijzer, etc.

Sporenelementen of microelementen

Voorbeelden zijn; fluor, selenium, koper etc.

Giftig zijn:

- Kwik (Hg) Behangplaksel, uitlaatgassen, lozing in water
- Lood (Pb) Bijvoorbeeld in slootwater door accu's, uitlaatgas en verf
- Cadmium (Cd) Lozing vna de industrie
- Arseen (As) Grondwater, reduceert beharing.

De micro-elementen spelen een rol bij enzymatische processen.

Ruwvezel

Voorbeelden van ruwvezel zijn cellulose en houtvezel.

Nut:

- Prikkeling van de darmperistaltiek
- Vasthouden van water
- Consistentie van de ontlasting

Ruwvezel zijn stoffen die niet kunnen worden afgebroken door de spijsverteringsenzymen. Het stimuleert de peristaltiek van de darmen, houdt water vast en bepaalt zo de consistentie van de ontlasting.

Te weinig ruwvezel vertraagt de peristaltiek en veroorzaakt zo verstoppingen.

Te veel ruwvezel versnelt de peristaltiek waardoor voedingsstoffen niet volledig worden opgenomen en er diarree kan ontstaan door teveel vocht in de darmen.

Koolhydraten

Een gram koolhydraten levert 4 kilocalorieën beschikbare energie.

Koolhydraten zijn ketens van suikers opgerold in ringen. (een verbinding van glucose met diverse andere)

Hexose Ketens van 6 koolstofatomen, enkelvoudig suiker. Bijv glucose, fructose, galactose

Pentose Ketens van 5 koolstofatomen, bijv. Desoxyribose (DNA), Ribose (RNA)

Enkelvoudige suikers zijn *mono-sachariden* en gekoppelde monosachariden zijn *di-sachariden*. Voorbeeld: Maltose (moutsuiker), Sacharose (Riet-, Bietsuiker), Lactose (melksuiker)

Ketens van *hexosen* heten *dextrinen*, welke behoren tot de *poly-sachariden* zoals

- zetmeel, plantaardig, afbreekbaar tot glucose
- Glycogeen, dierlijk
- Cellulose, plantaardig, niet afbreekbaar tot glucose (papier, katoen)

Nut van koolhydraten

- Winning van energie voor warmte en spieractiviteit. Een deel wordt omgezet in glycogeen (reserve in de lever en gedeeltelijk in de spieren). Hart en hersenen branden ook op koolhydraten.

- Glycogeen is een aaneenrijging van glucose en is eigenlijk dierlijk zetmeel. De omzetting gebeurt onder invloed van insuline. Als er onvoldoende insuline is blijft de glucosespiegel hoog en is er sprake van suikerziekte. De nieren voeren de glucose af met veel vocht. Veel plassen en drinken zijn het gevolg.

Bij verbranding komen ATP, en afvalstoffen zoals water en koolzuurgas vrij. Voeding met 50% koolhydraten voldoet prima.

Enzymen veranderen niet, ze zijn alleen hulpstoffen voor het afbreken van de suikerketens.

Vitaminen

- Vitamine A Retinol
- Vitamine B Thiamine B1
- Riboflavine
- Pantotheenzuur
- Niacine of Nicotinezuur
- Pyridoxine B6
- Foliumzuur
- Biotine
- Cobalamine B12
- Choline
- Inositol
- Vitamine C Ascorbinezuur
- Vitamine D Calciferol
- Vitamine E Tocoferol
- Vitamine K Kunakion

Vitaminen leveren geen energie. Het zijn samengestelde stoffen die fungeren als hulpstoffen van enzymen. Bij gebrek ontstaan gebreksziekten.

Hypovitaminose: Te weinig vitamines

Avitaminose: Geen vitamines

In vet oplosbaar zijn: A D E en K

In water oplosbaar zijn : B en C

Eiwitten

Een eiwit is een keten opgebouwd uit gekoppelde aminozuren. Hiervan zijn er zo'n 20 bekend. Een aminozuur is samengesteld uit koolstof- waterstof- zuurstof- en stikstofatomen. (soms ook zwavelatomen).

Hoe meer dwarsverbindingen (water- en/of zwavelbruggen) er zijn hoe moeilijker het eiwit te verteren zal zijn. Bijvoorbeeld Keratine waar haren, nagels en hoorns grotendeels uit bestaan, is onverteerbaar.

Het lichaam kan een aantal soorten aminozuren zelf maken mits in de voeding (koolhydraten, vetten) voldoende stikstof voorhanden is.

Aminozuren die het lichaam niet zelf kan maken zijn *essentiële aminozuren*. Deze moeten dus via het voedsel worden opgenomen. Bijvoorbeeld: lysine, threonine, tryptofaan, en valine. Ook de zwavelhoudende methionine en cysteïne zijn essentiële aminozuren.

Semi-essentiële aminozuren worden wel door het lichaam aangemaakt, maar tijdens perioden van groei, dracht of lactatie kan dit onvoldoende zijn en moet dit via de voeding worden aangevuld.

Bij een tekort aan essentiële aminozuren kan het lichaam geen lichaamseigen eiwit aanmaken en kunnen verloren gegane cellen niet worden vervangen. Op de lange duur leidt dit tot vermagering en uitputting.

Een eiwit moet:

- Verteerbaar zijn. Hoe meer bindweefsel er in het voer voorkomt, hoe geringer de verteerbaarheid van de eiwitten. De verteerbaarheid van de eiwitten moet minstens 80% zijn.
- Een voldoende hoge biologische waarde (BW) hebben.
- De *BW* geeft het gehalte en de onderlinge verhouding van de essentiële aminozuren aan. Is de *BW* van een eiwit 0 dan ontbreekt er tenminste 1 essentieel aminozuur. Het eiwit is voor de opbouw van lichaamseigen eiwit dus waardeloos en kan alleen nog dienen voor de energiewinning. De oplossing hiervoor is completeren van de ontbrekende aminozuren. De *BW* van een eiwit of eiwitmengsel moet minstens 60 bedragen. Mengsen van diverse producten levert een *BW* op ruim boven de minimumnorm.

Het belang van eiwitten

In het lichaam worden de aminozuren weer gekoppeld tot lichaamseigen eiwitten voor ieder dier specifiek. Deze eiwitten zijn sterk individueel samengesteld tot dierspecifieke eiwitten. Dit is de oorzaak van de problemen rond bloedtransfusies en orgaantransplantaties. Er worden 2 soorten eiwitten geproduceert:

- *Structurele eiwitten*

Vetten

Vetten zijn opgebouwd uit verschillende glyceriden en steroïden. Steroïden zijn stoffen met een steroïde-structuur zoals, Cholesterol en vitamine D, de geslachtshormonen en de hormonen van de bijnierschors.

Ook de in vet oplosbare vitamines A, E en K behoren tot de vetten. Voor de hond zijn de triglyceride belangrijk. Een glyceride bestaat uit glycerol en vetzuren. (3 vetzuren is een triglyceride, 2 een di-glyceride en 1 een mono-glyceride). Een vetzuur bestaat uit een keten van koolstofatomen waarbij de lengte kan variëren. Aan de koolstofatomen zitten waterstof- en zuurstofatomen.

- Verzadigde vetzuren Azijnzuur, boterzuur, propionzuur, palmitinezuur, stearinezuur
- Onverzadigde vetzuren :
  1. Niet essentieel : Oliezuur
  2. Essentieel : Linolzuur, linoleenzuur, arachidonzuur

De essentiële onverzadigde vetzuren moeten iedere dag in het voedsel voorkomen.

De functie van vetten

In het voedsel zorgen vetten voor:

- Smaak en structuur van het voedsel.
- Oplossen van vitamines A,D,E en K
- Brandstof
- Omvorming tot aminozuren
- Reserve-opslag
- Onderhuids bindweefsel, bescherming tegen mechanisch geweld, warmte isolatie en vormgeving van het lichaam
- Rondom vitale organen zoals hart en nieren voor bescherming
- Achter de oogbol en teenkussens voor steun
- In het centrale zenuwstelsel
- Bouwstof voor membranen van cellen en kernen
- Voor huid en haar De essentiële vetzuren linolzuur, linoleenzuur en arachidonzuur, vroeger gezamenlijk bekend als Vitamine F. Bij tekort ontstaat een droge dorre vacht. Arachidonzuur is werkzaam in de huid en komt nauwelijks in voedingsmiddelen voor. Linoleenzuur is veel minder belangrijk dan lang werd aangenomen.
- Bij de voortplanting Arachidonzuur is ook een bouwsteen voor het prostaglandine wat voor het verval van het gele lichaam zorgt in de eierstok. Bij een zeer vetarm dieet zal niet alleen de vacht in verval raken maar ook de voortplantingscyclus verstoord raken.

(Voedingsleer, 19 januari 2011)

Overgewicht

Wist u dat huisdieren een positieve invloed op gezondheid kunnen hebben? Mensen met een huisdier hebben minder last van stress, en door bijvoorbeeld het uitlaten van de hond krijgt ook het baasje een gezonde portie lichaamsbeweging. Uit onderzoek blijkt ook dat patiënten met een huisdier sneller herstellen dan mensen zonder huisdier. Het hebben van een huisdier is dus gezond, maar hoe houd je ook de huisdieren zelf zo lang mogelijk gezond en fit?

Gezondheidsproblemen door overgewicht

Het is regelmatig in het nieuws: mensen worden steeds zwaarder. Ook zo'n veertig procent van alle honden en katten in Nederland heeft overgewicht. Dierenartsen rapporteren dat zij steeds meer dikke huisdieren zien in hun praktijk, met alle gevolgen van dien: problemen met de gewrichten, obstipatie, hartinsufficiëntie, huidaandoeningen (doordat dikke dieren niet meer hun gehele lijf kunnen schoonhouden) en diabetes waarbij soms ook dagelijks insuline gespoten moet worden.

Veel voorkomende aandoeningen zijn suikerziekte, ademhalingsproblemen, overbelasting van pezen en gewrichten en maagdarmproblemen. Dieren met overgewicht zijn gevoeliger voor warmte en leven gemiddeld korter.

(Dierenwelzijnsweb, 29 november 2010)

Oorzaken

Het gebruik van allerlei hapjes en snacks die extra calorieën bevatten zorgt ervoor dat er meer calorieën naar binnen gaan dan er verbrand worden. Ook te weinig beweging speelt hierbij een rol. De overmaat aan energie wordt in de vorm van vet opgeslagen. Sterilisatie kan ook een oorzaak van overgewicht zijn: een dier dat gesteriliseerd is heeft minder calorieën nodig dan vóór de sterilisatie. Als het dier dus hetzelfde blijft eten als voor de ingreep, zal het in gewicht toenemen.

Factoren die gewichtstoename bij honden en katten kunnen beïnvloeden:

- Te veel eten, het overvoeren van het dier door te grote porties en calorierijke tussendoortjes.
  - Medische achtergrond, soms hangt gewichtstoename samen met een bepaalde aandoening waarvoor een behandeling nodig is.
  - Steriliseren, dieren die gesteriliseerd zijn, hebben meer kans om dikker te worden omdat hun stofwisseling veranderd is.
  - Leeftijd, oudere dieren zijn vaak minder actief, en hebben dus minder calorieën nodig
  - Ras, bepaalde rassen, zoals Labrador Retrievers, Cairn Terriërs, Cockers en King Charles Spaniëls en gemengde raskatten hebben aanleg voor overgewicht.
  - Onvoldoende lichaamsbeweging, huisdieren die betrekkelijk inactief zijn, verbruiken misschien minder energie dan zij uit hun voeding halen.
- (Animal Care, 29 november 2010)

Wat is overgewicht?

Ieder dier is anders en heeft een eigen lichaamsbouw. U kunt het best met uw dierenarts bespreken of zijn gewicht goed is. Maar u kunt door goed naar uw dier te kijken waarschijnlijk ook zelf al een heleboel zien: heeft hij een hangbuik, voelt u de ribben niet meer door de vacht heen, is hij passief en loopt hij moeilijk? Grote kans dat er sprake is van overgewicht.

Er zijn verschillende symptomen die erop wijzen dat uw huisdier te dik is:

- U kunt de ribben niet voelen
- De taille dier eens was, is verdwenen
- Moeilijk lopen
- Lui
- Kortademig
- Slecht humeur
- Slaapt veel

(Animal Care, 29 november 2010)

Te zwaar?

Door gedurende drie dagen een eetdagboek van uw huisdier bij te houden krijgt u een goed beeld van de voeding van uw dier. Een stukje kaas of worst bevat veel vet en zout en soms ook kruiden en is daarom minder geschikt. Er zijn diverse snacks te koop die speciaal voor dieren gemaakt zijn. Maar ook voor de speciale dierensnacks geldt: pas op dat het niet te veel wordt. U kunt eventueel compenseren door iets minder van de gewone voeding te geven.

Tip: een extra knuffel of aai, wat langer spelen of een extra blokje om in plaats van iets eetbaars wordt ook zeer gewaardeerd! Weet u overigens of uw dier alleen thuis eet, of heeft hij ook speciale adresjes waar hij lekkere hapjes krijgt voorgezet (of zichzelf toe-eigent?). U kunt het eetdagboek ook met de dierenarts bespreken. Hij of zij kan u adviseren over de juiste hoeveelheid voeding van uw dier, en u adviseren over de zin en onzin van de diverse soorten dieetvoedingen voor dieren. Net als veel mensen lijden ook veel huisdieren aan bewegingsarmoede. Ga eens na of u een grotere ronde met de hond kunt maken (ook niet gek voor het baasje misschien?) of de kat meer kunt laten bewegen.
(MedicInfo, 22 november 2010)

Bronnenlijst

- ❖ Animal Care, *Gewicht van mijn huisdier*, z datum, <http://www.animalcare.be/nl/gewicht.htm>, 29 november 2010
- ❖ Biologisch voedsel, *Biologisch voedsel in opmars. Steeds meer mensen stappen bewust over op biologisch voedsel*, december 2010, <http://www.biologisch-voedsel.nl/>, 19 november 2010
- ❖ Dierenwelzijnsweb, *Overgewicht dieren niet alleen kwestie van teveel eten*, november 2010, <http://www.dierenwelzijnsweb.nl/Nieuws/Pages/Overgewicht-dieren-niet-alleen-kwestie-van-teveel-eten.aspx>, 29 november 2010
- ❖ Etil, *Bevolkings- en huishoudens prognoses Limburg – Tabellenset*, z datum, <http://prognoses.vanmeernaarbeter.nl/tabellenset-documenten?year=-&region=1&theme=7>, 15 september 2010
- ❖ InfoNu, *Is biologisch eten gezonder?*, z datum, <http://eten-en-drinken.infonu.nl/diversen/35279-is-biologisch-eten-gezonder.html>, 15 november 2010
- ❖ LICG, *Huisdier mee op vakantie*, z datum, <http://www.licg.nl/wcs/lcg/nl/3833/dier-mee-op-vakantie.html>, 19 november 2010
- ❖ LICG, *Huisdier niet mee op vakantie*, z datum, <http://www.licg.nl/wcs/lcg/nl/3832/dier-niet-mee-op-vakantie.html>, 22 november 2010
- ❖ MedicInfo, *Gezonde huisdieren*, januari 2010, <http://www.medicinfo.nl/%7B1a02324a-86f3-4d14-9b15-6a03dac59a44%7D>, 22 november 2010
- ❖ NOS headlines van 4 oktober 2010, *Dikke diereindag in poli*, http://headlines.nos.nl/forum.php/list_messages/21903, 12 november 2010
- ❖ Partij voor de dieren, *memo pelsdierhouderijen*, juli 2007, http://www.partijvoordedieren.nl/download/flevoland/Pelsdierhouderijen_memoBW.pdf, 16 november 2010
- ❖ Sophia Vereeniging, *verzorging honden*, z datum, <http://www.sophia-vereeniging.nl/nl/pages/huisdier-en-welzijn/honden/verzorging-honden.html>, 18 januari 2011
- ❖ Sophia Vereeniging, *verzorging katten*, z datum, <http://www.sophia-vereeniging.nl/nl/pages/huisdier-en-welzijn/katten/verzorging-katten.html>, 18 januari 2011
- ❖ Sophia Vereeniging, *verzorging konijnen*, z datum, <http://www.sophia-vereeniging.nl/nl/pages/huisdier-en-welzijn/konijnen/verzorging-konijnen.html>, 18 januari 2011

- ❖ Sophia Vereeniging, *verzorging vogels/ parkiet*, z datum, <http://www.sophia-vereeniging.nl/nl/pages/huisdier-en-welzijn/vogels/parkiet/verzorging-parkiet.html>, 18 januari 2011
- ❖ Sophia Vereeniging, *verzorging vogels/ kanarie*, z datum, <http://www.sophia-vereeniging.nl/nl/pages/huisdier-en-welzijn/vogels/kanarie/verzorging-kanarie.html>, 18 januari 2011
- ❖ Voedingscentrum, *Biologisch eten*, september 2008, <http://www.voedingscentrum.nl/nl/eten-herkomst/productie/biologisch-eten.aspx>, 15 november 2010
- ❖ Voedingscentrum, *Biologische landbouw*, juni 2009, <http://www.voedingscentrum.nl/nl/eten-herkomst/productie/biologisch-eten/biologische-landbouw.aspx>, 16 november 2010
- ❖ Voedingsleer, *De nutriënten*, z datum, <http://www.elfwdr.nl/kynopret/voeding/nutriënten.htm>, 19 januari 2011
- ❖ Wageningen UR Livestock Research, *Partner in livestock innovations*, januari 2010, <http://edepot.wur.nl/51815>, 15 november 2010